

РОЗДІЛ ІІ. ФЕНОМЕН МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

УДК 378.637.016:78.03(477)

Черкасов В.Ф.,

завідувач кафедри музично-теоретичних
та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного
педагогічного університету імені Володимира Винниченка,
доктор педагогічних наук, професор

Інтерпретація методів історіографічних досліджень у музично-педагогічній освіті

У статті порушуються питання інтерпретації методів історіографічних досліджень з метою їх запровадження для організації та проведення науково-дослідної роботи в студентських наукових товариствах факультетів мистецького спрямування педагогічних університетів. Зокрема, увагу сконцентровано на таких методах: періодизації, хронологічний, аналітичний, теоретичного узагальнення опрацьованого матеріалу, історико-логічної інтерпретації фактів, систематизації.

Ключові слова: методи, інтерпретація, історіографічні дослідження, музично-педагогічна освіта, періодизація, хронологічний метод, аналітичний метод, теоретичне узагальнення опрацьованого матеріалу, історико-логічна інтерпретація фактів, систематизація.

Черкасов В.Ф.

Интерпретация методов историографических исследований в музыкально-педагогическом образовании

В статье затрагиваются вопросы интерпретации методов историографических исследований с целью их использования для организации и проведения научно-исследовательской работы в студенческих научных обществах педагогических университетов искусствоведческого направления. В частности, внимание сконцентрировано на таких методах: периодизации, хронологии, аналитическом, теоретическом обобщении обработанного материала, историко-логической интерпретации фактов, систематизации.

Ключевые слова: методы, интерпретация, историографические исследования, музыкально-педагогическое образование, периодизация, хронологический метод, аналитический метод, теоретическое обобщение обработанного материала, историко-логическая интерпретация фактов, систематизация.

Cherkasov V.F.

Interpretation of Historiography Research Methods in Music and Pedagogical Education

The article raises questions of interpretation on the methods of the historiographical research in music and pedagogical education to implement them with the aim of organizing and carrying on scientific research in student scientific societies at faculties of art specialization at pedagogical universities.

During the development of national music and pedagogical education it is carried out search of research field, methods of generalization of peculiarities and tendencies of establishment and development of certain historical phenomena. This process occurs according to the method of periodization, chronological, analytical, theoretical generalization of elaborated material, historical and logical interpretation of the facts, systematization.

Development of conceptual basis of the theory and methodology of music education requires improvement of students' scientific societies which conduct studies on various areas of educational research. Mastering different approaches to the interpretation of historiography methods enable quality research and methodological training of future music teachers in higher art education.

The methods of historiographical studies are presented in accordance with specific research in music and education. Great attention is paid to the research of formation and development of music education in different historical periods when the musical art played the role in the cultural life of the community. Mastering historiography methods makes it possible to study the patterns and trends of mass music education of children and young people forming their musical and aesthetic tastes and preferences, developing their musical creativity.

Key words: *methods, interpretation, historiography research, music and pedagogical education, periods, chronological method, analytical method, theoretical generalization of elaborated material, historical and logical interpretation of facts, systematization.*

Постановка проблеми. Прийняття Закону України «Про вищу освіту» уможливило набуття системою вітчизняної вищої освіти загальноєвропейських рис із збереженням національної самобутності. За такої ситуації здійснюється розробка нових підходів щодо проведення науково-дослідної роботи й інтерпретації методів історіографічних досліджень у галузі музично-педагогічної освіти, спрямованих на підготовку фахівців, спроможних самостійно вирішувати питання професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва, а також ефективно впливати на процес художньо-естетичного виховання молоді.

Розробка концептуальних засад теорії і методики музичної освіти вимагає удосконалення роботи студентських наукових товариств, проведення пошукової роботи з певних напрямів педагогічних досліджень. Опанування різних підходів щодо інтерпретації методів історіографічних досліджень уможливить якість дослідницької діяльності й методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих навчальних закладах мистецького спрямування. Отже, проблема інтерпретації методів історіографічних досліджень у музично-педагогічній освіті є актуальною і своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерел педагогічного та мистецького спрямування підтверджує, що вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема Е. Абдулліним, Ю. Алієвим, О. Апраксіною, Л. Безбородовою, А. Болгарським, Л. Куненко, В. Лабунцем, О. Лобовою, Л. Масол, О. Михайличенком, О. Ніколаєвою, М. Осенневою, О. Олексюк, В. Орловим, О. Отич, Г. Падалкою, О. Ребровою, Т. Рейзенкінд, О. Ростовським, О. Рудницькою, Н. Сегедою, Т. Свистельніковою, Л. Школяр, різною мірою досліджено й розкрито багатогранні підходи стосовно організації і проведення науково-дослідної роботи зі студентами вищих навчальних закладів. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження названих авторів, дає змогу усвідомити різні погляди на запровадження методів історіографічних досліджень у музично-педагогічній освіті й виявити різні підходи до їхньої інтерпретації.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні та інтерпретації методів історіографічних досліджень у музично-педагогічній освіті. Реалізація мети роботи передбачає розв'язання таких завдань:

визначення методів історіографічних досліджень, розкриття технології їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Вивчення становлення і розвитку музично-педагогічної освіти, досвіду масового художньо-естетичного виховання молоді в різні історичні періоди, узагальнення історії музично-педагогічної думки, практики підготовки фахівців мистецького спрямування та дослідження ролі й місця персоналій у галузі музичної педагогіки відбувається в контексті проведення історіографічних досліджень з гуманітарних дисциплін, історії педагогіки та історії і теорії музичної освіти. Об'єктом дослідження в галузі історії і теорії музичної освіти виступає історико-педагогічний процес музично-освітнього спрямування, який містить закономірності й тенденції розвитку музично-освітньої галузі в минулому та сьогоденні, визначає роль особистості в контексті сучасних культурно-освітніх процесів.

У період розбудови вітчизняної музично-педагогічної освіти відбувається пошук дослідницького поля, методів узагальнення закономірностей і тенденцій становлення та розвитку певних історичних явищ. Цей процес відбувається за допомогою методів періодизації, хронологічного, аналітичного, теоретичного узагальнення опрацьованого матеріалу, історико-логічної інтерпретації фактів, систематизації.

Під періодизацією в теорії та історії музичної освіти, становленні та розвитку музично-педагогічної думки розуміють науковий метод, що передбачає певну систему процедур, прийомів і способів, спрямованих на поділ музично-педагогічної галузі за спільними ознаками й критеріями на певні історичні періоди. Період в історіографії — це окремий відбиток часу, який характеризується низкою спільних рис, відмінностей та особливостей порівняно з іншими періодами, має свій початок і відносну завершеність.

Метод періодизації (діахронний метод) дає змогу здійснити дослідження якісних змін, котрі відбуваються в музично-педагогічній освіті на кожному етапі історичного розвитку, та виявити основні новоутворення, характерні для певного періоду еволюції музично-освітньої галузі. Варто зосереджувати увагу на тому, щоб цей розподіл збігався зі змінами в суспільно-політичному та культурно-соціальному житті. Початок і закінчення

історичного періоду повинні відповідати певним змінам у музично-освітньому середовищі.

Тож цілком закономірно, що метод періодизації дає змогу поділити розвиток музично-педагогічної освіти на певні хронологічні періоди, що різняться між собою й визначаються залежно від критеріїв періодизації.

Розподіл досліджуваного історичного періоду на окремі етапи уможливорює вивчення та узагальнення історичного матеріалу за певними змістовими блоками, виявлення закономірностей і тенденцій розвитку історичних явищ, фіксацію якісних і кількісних змін, які сприяють становленню і розвитку, систематизації та диференціації етапів новоутворень. Крім того, зазначений підхід дає змогу фіксувати сутнісний зв'язок між окремими періодами розвитку, розв'язувати суперечності в межах кожного етапу, здійснювати логічну інтерпретацію об'єкта дослідження, прогнозувати подальший рух і динаміку наступних наукових розвідок.

Метод періодизації сприяє здобуттю знань, за допомогою яких формується концепція дослідження й визначається гіпотеза. На основі вивчення архівних матеріалів, протоколів, звітів різних рівнів, відомств і навчальних закладів прогнозується мета й визначається кінцевий результат наукового пошуку. За такої ситуації дослідник повинен володіти знаннями щодо користування архівними джерелами, методикою добору та обробки інформаційного матеріалу, навичками узагальнення та систематизації фактів, явищ і подій, котрі впливають на вибір об'єкта наукового дослідження.

Хронологічний (історичний) метод дослідження характеризується тим, що кожна із досліджуваних структур розглядається за принципом історизму в суто хронологічній послідовності. Узагальнення та систематизація матеріалу за цим принципом, вивчення зібраних архівних першоджерел та їхнє теоретичне узагальнення є основними компонентами хронологічного методу. Основна мета такого методу дослідження полягає у виявленні внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей та протиріч.

Незаперечним є той факт, що хронологічний метод дослідження доцільно розглядати в сукупності з методом логічної інтерпретації явищ, фактів і творів музичного мистецтва. Кожен суб'єкт історичного рівня повинен бути логічно обґрунтованим, інтерпретуватися відповідно до логіки подій тієї чи іншої історичної епохи.

Використання хронологічного методу в процесі історико-логічної інтерпретації фактів дає дослідникові змогу висловлювати власну думку щодо процесу розвитку музично-педагогічної освіти, здійснювати логічну інтерпретацію фактів згідно з предметом дослідження, обґрунтовувати власну концепцію відповідно до закономірностей

і тенденцій музично-педагогічної освіти, прогнозувати подальший розвиток та перспективи становлення історичного феномена.

Цінним є те, що хронологічний метод дослідження в науковому середовищі може використовуватися при проведенні історіографічних досліджень у галузі музично-педагогічної освіти, а також у процесі дослідження становлення і розвитку масового музичного виховання. Об'єктом дослідження може бути будь-яка країна, певний регіон та навчальний заклад. Крім того, увага зосереджується на інтерпретації інтонаційно-образного змісту музичного твору історичного спрямування, у якому відтворено події певних епох і цивілізацій, а також творчість митців відповідного історичного періоду, під час якого відбувалося їхнє становлення та творче зростання.

При проведенні хронологічної експертизи в процесі аналізу та інтерпретації історичних явищ варто дотримуватися етики наукового пошуку. Дослідник повинен з повагою ставитися до минулого будь-якого народу, коректно й виважено аналізувати його досягнення в процесі розвитку цивілізації, гуманно і помірковано сприймати цінності різних епох, жанрів, стилів і напрямків.

Запровадження хронологічного методу в дослідницькій діяльності відбувається в поєднанні з методами порівняння, аналізу й синтезу, історико-логічної інтерпретації фактів. Не винятком є і музично-педагогічна галузь, де ознайомлення з творами музичного мистецтва відбувається в процесі емоційно-свідомого сприймання і відтворення як у повному обсязі, так і окремих частин.

Аналітичний метод уможливорює здійснення системного аналізу монографічних досліджень експертів з теорії і практики музично-педагогічної освіти, архівних документів, котрі перебувають в опосередкованому й системному взаємозв'язках та відтворюють певний історичний процес генезису структурних компонентів музично-педагогічної освіти, а також практичний досвід викладачів фахових кафедр факультетів мистецького спрямування для теоретичного і практичного розв'язання проблеми.

Натомість аналітичний метод передбачає виділення із загальної системи мистецької освіти окремих її частин. Це може бути узагальнення досвіду масового музичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів або певних етапів розвитку музично-педагогічної освіти, дослідження мистецьких явищ або підходів щодо сприймання творів музичного мистецтва учнями різних вікових категорій.

Загальновизнано, що аналітичний метод використовується дослідниками на початковому (емпіричному) етапі наукового пошуку. Як і будь-який метод науково-педагогічного дослідження він складається з окремих структурних компонентів: отримання інформації про те чи інше

явище в мистецькій галузі; виділення можливих взаємозв'язків, суттєвих ознак художньо-історичного процесу, характеристик музичного твору або образу; поділ на окремі хронологічні блоки, складові елементи запропонованого музично-художнього образу; усвідомлення зв'язків усіх складових досліджуваного феномена, їхнє поєднання та узагальнення відповідно до закономірностей наукового процесу.

Наразі, запровадження аналітичного методу дослідження в музично-педагогічній галузі уможливує визначення змісту, масштабів, ступеня і структури досліджуваної проблеми; з'ясування стратегії, мети й завдань, тактики їх реалізації; знаходження варіантів дій або рішень, які визначають цей процес; аналіз можливостей розв'язання тих чи інших питань. Аналітичний метод дослідження передбачає не тільки виділення завдань та їх розгляд, але й узгодження отриманого рішення на основі наявних практичних даних про їх доцільність, на підставі яких проводять остаточне судження і винесення вердикту про ухвалення рішення.

За допомогою аналітичного методу ми можемо прогнозувати подальші наукові розвідки в галузі музично-педагогічної освіти, теорії і практики масового художньо-естетичного виховання молоді в різні історичні періоди. Позитивні результати у науково-дослідній роботі слід очікувати, послугуючись комплексом методів, зокрема, запроваджуючи аналітичний метод в комплексі з іншими методами наукового пізнання.

Метод теоретичного узагальнення опрацьованого матеріалу на основі вивіреного наукового підходу допомагає синтезувати та аналізувати певні етапи розвитку музично-педагогічної освіти, сприяє становленню й реформуванню системи масового художньо-естетичного виховання молоді, внутрішніх взаємозв'язків, логічному усвідомленню й узагальненню основних характеристик, виявленню їх тенденцій та закономірностей, теоретичному узагальненню передового педагогічного досвіду і виявленню його впливу на подальший розвиток музично-педагогічної освіти.

Цілком закономірно, що теоретичне узагальнення опрацьованого матеріалу відбувається після роботи дослідника з архівними першоджерелами, рідкісними нотними виданнями та авторськими рукописами. Звісно, що ця робота вимагає чіткого уявлення щодо мети й завдань наукового пошуку, ретельного вивчення та узагальнення музичного й описового матеріалу, виявлення головного при опрацюванні протоколів, звітів, афішованих концертних програм, програм фестивалів, конкурсів та олімпіад з різних жанрів музичного мистецтва.

Дослідник повинен обрати головне, яке може певним чином позитивно вплинути на результати наукового пошуку й змінити ситуацію щодо подальшого розв'язання проблеми. За такого

підходу відбувається аналіз і синтез об'єкта наукового пізнання. Пошукувач теоретично узагальнює індивідуальне, яке міститься в поняттях, судженнях, нормах, гіпотезі, висновках, питаннях, і доводить його до загального. Крім того, окремі факти, ситуації, події, предмети та явища ототожнюються в думках і створюють загальні поняття й судження, які переходять у ще більш загальні. Такий процес теоретичного узагальнення опрацьованого матеріалу стає необхідною умовою формування відповідних гіпотез і теорій концепції.

Доречно наголосити, що теоретичне узагальнення опрацьованого матеріалу допомагає зробити висновок щодо об'єкта дослідження, розкрити основні результати в загальному положенні, надати узагальненого значення дослідженому явищу. У музично-освітньому середовищі доцільним є теоретичне узагальнення досвіду творчовиконавської майстерності вчителів та учнів, художніх колективів, ансамблів різних форм, досвіду провідних педагогів й організаторів культурно-освітніх і музично-просвітницьких заходів. Крім того, це може бути теоретичне узагальнення музично-освітньої системи певного періоду, вивчення окремих її складових, процесу модернізації художньо-естетичного виховання на сучасному етапі. Теоретичне узагальнення дає змогу проникнути в сутність заходів і явищ, і в такий спосіб оцінити новоутворення, характерні для того чи того об'єкта наукового пізнання.

Метод історико-логічної інтерпретації фактів допомагає досліднику висловити власну думку щодо процесу розвитку музично-педагогічної освіти, здійснити логічну інтерпретацію фактів відповідно до предмета дослідження, обґрунтувати власну концепцію згідно із закономірностями й тенденціями музично-освітньої галузі, прогнозувати подальший розвиток та перспективи становлення історичного феномена.

Метод історико-логічної інтерпретації фактів містить у собі гіпотетичний та аксіоматичний підходи. Перший ґрунтується на розробці гіпотези, тобто наукового припущення, що містить елементи новизни та оригінальності. Звісно, що при проведенні історіографічного дослідження в музично-освітній галузі пошукувач намагається здійснювати історико-логічну інтерпретацію фактів і явищ мистецького спрямування відповідно до тематики наукового пошуку. За такої ситуації висувається низка гіпотез, які в процесі наукового пошуку перевіряються, видозмінюються, уточнюються та конкретизуються відповідно до предмета й об'єкта дослідження, а також залежно від історичних подій та внутрішніх змін у структурі музичного твору або психологічної реакції на той чи інший музичний образ.

Що стосується аксіоматичного підходу в процесі історико-логічної інтерпретації фактів та явищ музично-освітньої галузі, то варто

пам'ятати, що цей підхід будується на аксіоматичному методі, як методі теоретичного дослідження та побудови наукової теорії, відповідно до якого деякі її твердження приймаються як вихідні аксіоми, а всі інші положення виводяться з них міркуванням з певними логічними правилами. Отже, історико-логічна інтерпретація фактів і явищ музично-освітньої галузі здійснюється на основі очевидних положень або аксіом.

Слід зауважити, що за допомогою методу історико-логічної інтерпретації фактів і явищ в музично-освітній галузі відбувається накопичення й систематизація наукових знань, виявляються тенденції та закономірності становлення і розвитку певних напрямів і жанрів музичного мистецтва, здійснюється інтерпретація творчих здобутків і стилів композиторів різних епох, презентуються досягнення в теорії і практиці масового музичного виховання в різні історичні періоди різних країн світу.

Систематизація — метод наукового дослідження, упорядкування деякої множини розрізнених об'єктів і знань про них. Систематизація дає змогу побудувати певну ієрархічну композицію або послідовність, що уможлиблює упорядкування структурних елементів й знань про них в єдине ціле з чітко логічним завершенням.

Систематизація музично-освітньої галузі передбачає системний підхід, який зосереджується навколо основних її складових, до котрих належать: мета й завдання; основні форми роботи в організації музично-освітньої діяльності, які застосовуються в навчально-виховному процесі; основні принципи й методи, що використовуються у формуванні творчої особистості вчителя та учня; навчальні плани та програми; основні види діяльності відповідно до творчого розвитку індивідуальності кожного учня; суб'єкти педагогічного процесу; а також матеріально-технічна

база та наявність інструментарію, необхідного для здійснення навчально-виховного процесу. Систематизація здійснюється за допомогою порівняння, абстрагування, класифікації, аналізу й синтезу.

Музично-освітня галузь являє собою інтегровану систему, яка поєднує наукові гіпотези і теорії, концепції і програми, історичні епохи і персоналії, стилі і жанри музичного мистецтва, творчовиконавські традиції і педагогічну майстерність виконавців, науковців і педагогів. Систематизація досвіду здійснюється шляхом встановлення єдності й відмінностей елементів, що підлягають систематизації, визначення місця кожного з них стосовно один одного.

Слушно зазначити, що запровадження систематизації в науково-дослідницькій діяльності паралельно з іншими методами наукового пізнання сприяє отриманню якісних результатів, які певним чином позитивно впливають на хід і результати наукового пошуку. Позитивні дані, отримані в процесі систематизації першоджерел, архівних матеріалів, вивчення творчості композиторів і виконавців, репертуару хорових та інструментальних колективів, уможливають підтвердження гіпотези, стимулюють подальший науковий пошук у музично-освітній галузі.

Висновки. Теоретичне обґрунтування та інтерпретація методів історіографічних досліджень у музично-педагогічній освіті уможлиблює їхнє запровадження для проведення науково-дослідницької роботи в студентських наукових товариствах та підготовки й написання дипломних і магістерських робіт студентами-випускниками та студентами-магістрантами факультетів мистецького спрямування педагогічних університетів. Подальшого вивчення й обґрунтування потребує використання емпіричних і теоретичних методів дослідження в музично-освітній галузі.

ДЖЕРЕЛА

1. Артемчук Г.І. Методика організації науково-дослідної роботи : навч. посіб. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / Г.І. Артемчук, В.М. Курило, М.П. Кочерган. — К. : Форум, 2000. — 271 с.
2. Ашерев А.Т. Подготовка, экспертиза и защита диссертаций : учеб. пособ. / А.Т. Ашерев. — Х. : Изд. УИПА, 2002. — 152 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. — Київ — Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — 278 с.
4. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсєєв. — 5-те вид. — К. : Видавничий дім «Професіонал», 2008. — 240 с.
5. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — К. : КНУКіМ, 2006. — 188 с.
6. Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень : навч.-метод. посіб. / О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. — К., 1998. — 143 с.
7. Пехота О.М. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, І.П. Єрмакова. — Миколаїв : Іліон, 2012. — 340 с. — (Серія «Педагогічна освіта — XXI»).
8. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : навч. посіб. / А.С. Філіпенко. — К. : Академвидав, 2005. — 208 с. — (Альма-матер).